

Analyse af deltidslandmændenes samfundsmæssige betydning

- Oplæg til indledende workshop og forstudie

1. Baggrund

Dansk Landbrug har gennem de seneste årtier gennemgået en kraftig strukturudvikling, hvor sammensætningen af fuldtidslandbrug og deltids- og fritidslandbrug har ændret sig markant. I 2001 var der ca. 22.000 fuldtidslandbrug og 90.000 deltids- og fritidslandbrug, i 2015 forventes der at være 11.000 fuldtidslandbrug og 62.000 deltids- og fritidslandbrug¹ - den nuværende økonomiske krise kan være med til at reducere antallet af specielt fuldtidslandbrug endnu mere end forventet.

Denne udvikling er en medvirkende til, at deltidslandmanden udgår et stigende antal af fødevarerproducenter relativt i forhold til reduktionen af fuldtidslandbrug, og bliver således en mere central ressource i fremtidens landbrug.

Fuldtidslandbrugene fokuserer på, at producere bulk varer af en høj, men standardiseret kvalitet og har outsourcet alt hvad der hedder produktudvikling og forædling til store andelsselskaber, såsom Arla, Tican, Danish Crown og DLG. Derimod er der mange deltids- og fritidslandbrug der sælger deres varer direkte i markedet enten via gårdbutikker, vejboeder, lokale markeder og/eller afsætningsaftaler med detailbutikker.

Landbrugsbedrifterne er derfor en vigtig og integreret del af rigtig mange lokalsamfund, og har desuden stor betydning for: Beskæftigelse, natur, miljø, oplevelser og udvikling. Specielt deltids- og fritidslandmænd spiller ofte en stor rolle i lokalsamfundet ved at udbyde hestepension, producere lokale kvalitetsfødevarer og skabe integration mellem land og by via deres arbejde i byerne.

Deltids- og fuldtidslandbrug bliver, i stigende grad, en vigtig medspiller i forhold til at levere unikke "dialekt" eller egns specifikke rå- og fødevarer, men også i forhold til at skabe sunde og interessante oplevelser og generel udvikling i landdistrikterne, hvor de ofte er bosiddende. De har en stor indflydelse på, hvad det er for nogle naturoplevelser, der skabes i landdistrikterne, og de er med til at påvirke udviklingen af landskabet. Deltids- og fritidslandmænd påvirker ofte mange bløde faktorer, som har stor betydning for området hvor de er bosiddende, men også samfundsmæssigt – det har historisk bare været svært at sætte beløb eller anden værdi på den effekt de har skabt.

Landbruget er endvidere meget påvirket af love og regler omkring deres produktionsmæssige forhold. De oplever, at det kræver meget viden og tid, at holde sig opdateret på de mange parametre der har betydning for deres produktion. Få andre erhverv er så påvirket af rammevilkår i deres produktion. Disse rammevilkår har stor betydning for den måde hvormed landmanden driver sit landbrug, og hvilke muligheder det giver for udviklingen af det enkelte landbrug og erhvervet som helhed.

¹ Kilde: Dansk Landbrug

Dansk Landbrug er anerkendt som en af verdens største fødevareklynger og beskæftigede i 2010 ca. 175.000 i Danmark, både inden for primær produktionen og følgeindustrier, og erhvervet tegner sig for godt 20 procent af Danmarks samlede eksport².

Der eksisterer til dato ikke en sammenhængende analyse der tager udgangspunkt i den betydning, som deltids- og fritidslandbruget har i samfundet eller hvordan rammevilkårene påvirker deltids- og fritidslandmandens muligheder for at udvikling deres bedrift og dermed tilføre samfundet endnu mere værdi.

2. Formål og mål med analysen

Med analysen ønsker vi at indhente ny viden omkring deltids- og fritidslandmandens betydning for samfundet, og samtidig se fremad ved at komme med anbefalinger til, hvilke muligheder der er for at understøtte og forbedre disse landmænds. Også samspillet mellem fuldtidsbrugene og deltids/fritidsbrugene, bl.a. gennem forpagtninger, maskinstationsydelser mv. ønskes undersøgt og perspektiveret. Sammenfattende er perspektivet at undersøge deltids- og fritidsbrugenes bidrag generelt til samfundsudviklingen herunder lokalsamfundet i og omkring landdistrikterne.

Formålet er på den baggrund todelt:

- En analyse af deltids- og fritidslandbrugets samfundsmæssige betydning
- En analyse af de eksisterende ramme- og produktionsvilkårene samt forslag til, hvilke muligheder der er for at udvikle deltids- og fritidslandmandens produktion

Der ligger et stort arbejde i at kortlægge de parametre der skal være med til at vurdere den samfundsmæssige betydning. Det er specielt vigtigt, da vi arbejder med et område, hvor der ikke er lavet en masse baggrundsresearch, og hvor der er ikke er tydeligt og klart definerede begreber f.eks. hvordan defineres en deltidslandmand og en fritidslandmand, og hvordan sætter man en samlet værdi på miljøgoder, naturoplevelser og entrepreneurskab m.m.

Langt hovedparten af rammevilkårene, der er gældende for landbrug, gælder for såvel deltids- og fritidslandmænd som fuldtidslandmænd. Der er lavet mange undersøgelser og analyser omkring påvirkningen for fuldtidslandmanden, men der mangler et overblik over, hvad det betyder for de mindre landbrug i forhold til deres produktion og muligheder for udvikling af deres landbrug. Analysen skal derfor være med til at afdække rammevilkårenes betydning for deltids- og fritidslandmænd, men også gå skridtet videre og komme med anbefalinger til, hvordan rammevilkårene bedre kan understøtte deres udvikling og positive indflydelse på lokalsamfundet.

² Kilde: Landbrug & Fødevarer

3. Udkast til projektplan

En komplet analyse af deltidslandmandens samfundsmæssige betydning er en stor opgave. Analysen vil dække et utroligt bredt spektrum, da deltids- og fritidslandmanden både har en produktion og et arbejde ved siden af og i nogle tilfælde også agerer arbejdsgiver for unge i lokalområdet.

Nedenstående er et udkast til, hvad der kan indeholdes i en samfundsanalyse der omhandler deltidslandmanden – udkastet er baseret på et brainstorm møde den 26. juni hos Landbrug & Fødevarer.³

1. Deltids- og fritidslandbrug
 - a. Definition af deltids- og fritidslandbrug
 - b. Kortlægning af deltids- og fritidslandbrug f.eks. produktionsgrene, økologi, fødevarereproducenter m.m.
 - c. Samspil/synergi mellem fuldtidslandbrug og deltids- og fritidslandbrug f.eks. swap af produktionsjord, samarbejdsaftaler om opfodning eller foderproduktion
 - d. Samspil med andre interessenter, fx i forhold til værdikæden og lokalsamfundet
 - e. Andet
2. Eksternaliteter og bløde parametre
 - a. Natur- og landskabsforvaltning
 - b. Lokalsamfund og landdistriktsudvikling
 - c. Miljø
 - d. Oplevelser
 - e. Landbrugets rammevilkår, herunder betydningen af en liberaliseret landbrugslov
 - f. Samspil med kommuner og andre offentlig myndigheder
 - g. Grøn og miljøbevidst energileverandører
 - h. Andet
3. Økonomisk betydning
 - a. Husholdningsøkonomi
 - b. Produktionsøkonomi
 - c. Beskæftigelse
 - d. Værdisætning af eksternaliteter
 - e. Andet
4.
 - a.
 - b.
 - c.
 - d.

³ På mødet deltog: Mogens Lund (Fødevarerøkonomisk Institut, KU Life), Jørgen Primdahl (Skov og Landskab, KU Life), Niels Pedersen Qvist (Danske Deltidslandmænd) og Dorte Marcussen og Jesper Klintebjerg Fuglsang (Videncentret for Landbrug).

Der er mange interessante perspektiver der kan følges i forbindelse med en samfundsanalyse – de ovennævnte er skal ses som 3 hovedområder der kan betragtes som overordnede.

Deltids- og fritidslandmandens virksomhedstype og placering gør, at det bliver et stort mix mellem meget konkrete økonomiske og beskæftigelsesmæssige input og de meget mere bløde parametre som natur, miljø og oplevelser – alle sammen parametre der har stor betydning, men som er svære at kvantificere.

Interessante betragtninger kan være, at se på de muligheder, der bliver på baggrund af ændret lovgivning (rammevilkår) – hvad giver det f.eks. af alternative muligheder, at der lige pludselig skal være 10 meter bræmmer frem for 2 meter omkring følsomme arealer.

Hvad betyder liberaliseringen af landbrugsloven i forhold til landbruget og deltidslandmandens rolle. Eksempelvis tyskere der ikke må købe sommerhus i Danmark, men vil i fremtiden kunne et fritids- eller deltidslandbrug i Danmark og vil dermed kunne udgøre en ny gruppe af deltids-og fritidslandmænd.

Hvordan værdisætter vi natur og aktive lokalsamfund i Danmark – hvad vil det sige, at landmanden forvalter naturen og det omkringliggende samfund – hvad betyder det, at der f.eks. etableres lokale naturprojekter.

Hvordan inddrager vi kommunerne i arbejdet omkring kortlægningen, da der er etableret frikommuner der har andre vilkår de arbejder under i forbindelse med udviklingen af landdistrikterne? De ønsker ikke at gøre, som man har gjort i regionerne (der er forskellige karakteristika der er tilknyttet forskellige kommuner) – eksempel Skive, hvor man gerne vil lave naturparker og arealer nede fra, hvorfor skal det være styret fra folketinget/regeringen?

4. Processen

Projektet kan etableres som et byggesæt, hvor der er mulighed for at inddеле en stor samfundsanalyse i flere mindre projekter der efterfølgende kan kobles sammen til et projekt, med det samme mål for øje, nemlig: deltidslandmænds samfundsmæssige betydning og potentiale for yderligere værditilvækst.

En mulig opdeling af projektet i følgende delelementer på baggrund af vores brainstorm møde og vurdering af analysens omfang.

Workshop

Introducerer retning i forstudie

Input til analyseområder

Involvare interessenter og sikre ejerskab

Finansieringsmuligheder

Forstudie

Kortlægning af deltidslandbruget

Opbryd eksisterende data i forhold til deltidslandbrug – der eksisterer utroligt meget data der er indhentet med andet formål for øje end deltidslandbruget (hvordan kan det anvendes i analysen)?

Identificering af hypoteser

Identificer skæve vinkler – husholdningsøkonomi, oplevelsesindkomster m.m.

Deltidslandmandens betydning for bioenergi f.eks. mange små producenter, der går sammen om produktionen af energipil? Inddragelse af kommunerne i forvaltningen af naturen sammen med deltidslandmanden – hvordan bruger man hinanden?

Oplæg til yderligere analyser

Projektet

Dybdeborende analyse af hele området, hvor alle tidligere del projekter og analyser vil blive koblet sammen til *en* og de områder, der har været for tunge at håndtere i de indledende projekter bliver afdækket og analyseret.

Retning defineres i samarbejde mellem projektet, interessenter og finansieringskilder. Endvidere er det vigtigt med en både innovativ og effektiv organisering af arbejdet.